

Prof. dr hab. n. med. Iwona Bojar
Zakład Zdrowia Kobiet
Instytut Medycyny Wsi w Lublinie

Lublin, 27 marca 2019r.

RECENZJA

rozprawy doktorskiej lek. stom. Sebastiana Łapińskiego pt. „Palenie tytoniu oraz używanie e-papierosów wśród kobiet ciężarnych”.

Promotor: prof. dr hab. n. med. Dorota Kaleta

Promotor pomocniczy: dr n. med. Łukasz Balwicki

Negatywny wpływ palenia papierosów na zdrowie został udowodniony w licznych pracach naukowych. Szczególną sytuacją jest jednak palenie papierosów przez kobiety ciężarne. Palące kobiety decydują w tym okresie nie tylko o negatywnym wpływie palenia na ich zdrowie, ale również na zdrowie ich nienarodzonego dziecka. Mimo licznych kampanii promujących niepalenie i zaprzestanie palenia problem ten w ciąży jest nadal znaczący, tak w naszym kraju jak i na całym świecie. Udowodniono, iż palenie tytoniu czynne i bierne wpływa negatywnie na każdy etap procesu reprodukcyjnego kobiet i mężczyzn. Palenie pozostaje jedną z głównych przyczyn zgonów noworodków, przedwczesnych urodzeń i niskiej masy urodzeniowej. Wszechstronna wiedza na ten temat i ciągła edukacja zmniejszają odsetek ciężarnych kobiet palących w krajach wysokorozwiniętych i rozwijających się, niemniej nie eliminują tego nałogu.

Problem jaki podjął się rozstrzygnąć Doktorant dotyczący palenia tytoniu oraz używania e-papierosów przez kobiety ciężarne jest zatem nadal bardzo ważny i może mieć bardzo duże znaczenie praktyczne.

Szczególnie interesujący jest podjęty wątek używania e-papierosów przez kobiety ciężarne. Problem, który w badaniach jest nowością, bardzo istotną ze względu na zwiększającą się stale liczbę użytkowników e-papierosów. Elektroniczne papierosy są bezpieczniejsze niż papierosy tradycyjne. Są przede wszystkim mniej szkodliwe, ponieważ narażają organizm palacza na mniejszą liczbę groźnych dla zdrowia substancji. E-papierosy mają jednak tę wadę, że podobnie jak tradycyjne papierosy mogą uzależniać od zawartej w

nich nikotyny. Amerykańska Narodowa Akademia Nauk opublikowała w 2018 roku raport opracowany na podstawie przeglądu badań dotyczących e-papierosów z ostatnich lat, w którym podtrzymane zostały powyższe wnioski. Stwierdzono w nim jednak, iż „E-papierosów nie można jednoznacznie sklasyfikować, jako bezpiecznych, jak i jako szkodliwych”. Trzeba jeszcze wielu lat badań i obserwacji, ponieważ E-papierosy zawierają substancje chemiczne, których wpływ na zdrowie musi zostać oceniony w dłuższym okresie czasu. Dla kobiet ciężarnych ma to tym istotniejsze znaczenie, że e-papieros postrzegany przez nie jako bezpieczniejszy niż papieros tradycyjny, może być chętnie wykorzystywany jako jego zamiennik. Należy jednak pamiętać, iż negatywny wpływ na rozwój dziecka ma nikotyna zawarta w obu tych produktach. Oceniana praca jest jednym z pierwszych opracowań, które skupia się również na powyższym problemie.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska liczy 199 stron maszynopisu, a jej bibliografia zawiera 455 pozycji dobranych poprawnie, głównie najnowszych publikacji dotyczących omawianego zagadnienia. W pracy zamieszczono 22 tabele.

Układ pracy można nazwać konwencjonalnym, powszechnie przyjętym w dysertacjach doktorskich z dziedziny medycyny i nauk o zdrowiu. Zawiera bowiem, za spisem treści: część teoretyczną, cel pracy, materiał i metody, wyniki przeprowadzonych badań, dyskusję, wnioski, piśmiennictwo, spis tabel oraz streszczenie w języku polskim i angielskim. Przywołane części tworzą logicznie powiązaną całość.

Część dotycząca teoretycznej analizy problemu, została przygotowana w sposób staranny, liczy 58 stron i w sposób bardzo wyczerpujący omawia kolejne zagadnienia związane z problematyką palenia tytoniu, konsekwencjami zdrowotnymi działania dymu tytoniowego na organizm człowieka, korzyściami z zaprzestania palenia oraz wpływem palenia na rozrodczość. W drugim podrozdziale części teoretycznej Doktorant przedstawia związek produktów tytoniowych ze zdrowiem publicznym. W podrozdziale trzecim skupia się na e-papierosach i ich skutkach dla zdrowia. Część teoretyczna jest bardzo dobrze przygotowana, w zasadzie mogłaby stanowić odrębną, interesującą monografię dotyczącą problemu palenia tytoniu w aspekcie biologicznym, zdrowotnym, społecznym i psychologicznym. Oceniam ją bardzo wysoko. Niezwykle wyczerpująca część teoretyczna, dzięki przedstawionej wiedzy, daje czytelnikowi szeroki pogląd na przedmiot pracy i doskonale wprowadza do zagadnień podjętych w części empirycznej.

Doktorant postawił sobie jako cele pracy: ocenę częstości palenia tradycyjnych wyrobów tytoniowych oraz używania e-papierosów przez kobiety ciężarne, ocenę narażenia

na bierne palenie, analizę korelacji socjoekonomicznych związanych z paleniem tytoniu kiedykolwiek, analizę korelacji socjoekonomicznych związanych z kontynuacją palenia tytoniu w okresie ciąży, analizę korelacji socjoekonomicznych związanych z biernym narażeniem na dym tytoniowy wśród kobiet ciężarnych, analizę korelacji socjoekonomicznych związanych z brakiem wprowadzania całkowitego zakazu palenia tytoniu w miejscu zamieszkania kobiet ciężarnych oraz analizę wpływu palenia papierosów tradycyjnych oraz biernego palenia na przebieg i wynik ciąży.

Badanie zostało dobrze zaplanowane. Przeprowadzono je w 2018 roku. Badaniem objęto wszystkie ciężarne zgłaszające się do Powiatowego Zespołu Opieki Zdrowotnej w Piotrkowie Trybunalskim. Z pośród 1326 pacjentek zakwalifikowano do badania 600 kobiet, wskaźnik partycypacji wynosi 45,2%. Badanie składało się z dwóch części. Pierwszą stanowiło badanie ankietowe, drugą było badanie kliniczno-kontrolne.

Ankieta przeznaczona była do samodzielnego wypełnienia przez respondentki. Pytania zawarte w ankiecie dotyczyły: danych socjo-demograficznych, rozpowszechnienia palenia tytoniu i używania e-papierosów, zamierzeń dotyczących palenia oraz narażenia na bierne palenie.

W części drugiej badania od kobiet pobrane zostały próbki śliny w celu oznaczenia stężenia kotyniny. Do badania oceniającego wpływ biernego i czynnego palenia na przebieg i wynik ciąży zrekrutowano 49 kobiet w grupie czynnych palaczek, 51 kobiet narażonych na bierne palenie oraz 50 w grupie kontrolnej. W oparciu o dokumentację medyczną ocenione zostały następujące parametry opisujące przebieg i wynik ciąży: czas trwania ciąży, masa urodzeniowa, długość ciała noworodka, obwód głowy dziecka.

Do opisu badań wykorzystano statystykę opisową i analizę regresji logistycznej. Do identyfikacji czynników, które mogą przyczyniać się do narażenia na środowiskowy dym tytoniowy, palenia tytoniu zastosowano jedno i wieloczynnikową logistyczną analizę regresji. Do wykonania analizy statystycznej wykorzystano program STATISTICA 10.0.

Narzędzia badawcze zostały opisane w sposób wyczerpujący przez Doktoranta.

W części „Wyniki” Doktorant przedstawia charakterystykę ogólną badanej grupy, następnie prezentuje skalę palenia tytoniu przez badane kobiety w tym używanie e-papierosów i urządzeń do podgrzewania tytoniu. Kolejne zagadnienie prezentowane w wynikach dotyczy biernego narażenia na dym tytoniowy i przyjmowania zasad domu wolnego od dymu tytoniowego przez badane kobiety w ciąży. Następnie Autor przeprowadza analizy korelacji czynników socjoekonomicznych związanych z paleniem tytoniu

kiedykolwiek, związanych z kontynuacją palenia tytoniu w okresie ciąży, związanych z biernym narażeniem na dym tytoniowy wśród kobiet ciężarnych oraz z brakiem wprowadzania całkowitego zakazu palenia tytoniu w miejscu zamieszkania kobiet ciężarnych. Przedstawione wyniki są bardzo ważne z punktu widzenia zdrowia publicznego. Autor stwierdził m.in., iż kiedykolwiek paliło około 47% badanych, około 15% kobiet rzuciło palenie, gdy dowiedziały się o ciąży, kolejne 15% palących deklarowało redukcję liczby wypalanych papierosów. Niestety prawie 20% ciężarnych objętych badaniem regularnie paliło tytoń w ciąży. Badania wykazały, że znaczące bariery dla rzucenia palenia w czasie ciąży stanowiły wiek powyżej 35 lat, brak zatrudnienia, palenie tytoniu przez partnera przyszłych matek, niski miesięczny dochód na członka rodziny, brak świadomości negatywnego wpływu palenia na zdrowie dorosłych i płodu oraz bierne narażenie na dym tytoniowy. Autor wykazał również, iż 1/5 badanych kiedykolwiek używała e-papierosów. Do regularnego używania e-papierosów w czasie ciąży przyznało się 16 ciężarnych kobiet (2,6% badanych). Ponad 35% respondentek deklarowało ponadto regularne narażenie na bierne palenie.

Z medycznego punktu widzenia niezwykle istotna jest zaprezentowana analiza wpływu palenia na przebieg i wynik ciąży. W zasadzie wykazano negatywny wpływ palenia na wszystkie oceniane parametry dotyczące przebiegu ciąży i zdrowia noworodka. Wyniki te dowodzą potrzeby dalszych badań w tym zakresie oraz zintensyfikowania edukacji kobiet w wieku rozrodczym na temat szkodliwości palenia dla rozwijającego się płodu.

Bardzo żałuje, że nie udało się Doktorantowi wyodrębnić grupy kobiet w ciąży używających e-papierosów, na tyle dużej, żeby można było przeprowadzić podobne analizy wpływu tych produktów na przebieg i wynik ciąży. Byłoby to jedno z pierwszych takich opracowań naukowych. Niemniej Pani Prof. Dorota Kaleta, Promotor niniejszej Dysertacji budzi moją całkowicie uzasadnioną nadzieję na kontynuację tej problematyki badań w pracach, którymi będzie się opiekować w przyszłości.

Część wynikową pracy oceniam bardzo dobrze. Analizy zostały wykonane w sposób prawidłowy, użyte zostały odpowiednie testy statystyczne. Zamieszczone tabele wzbogaciły wyniki i je uwiarygodniły.

O dojrzałości badawczej Autora świadczy również rozdział, w którym Autor dyskutuje swoje wyniki z wynikami innych autorów. Dyskusja jest bardzo wyczerpująca i wymagała od Autora gruntownej znajomości prezentowanego zagadnienia.

Na podstawie poprawnie przeprowadzonych badań Doktorant wyciągnął 12 wniosków, świadczących o zrealizowaniu postawionych celów badawczych. Wnioski w większości mają charakter praktycznych postulatów. Podkreśla to wartość przeprowadzonych badań. Najważniejsze z nich w moim odczuciu to:

- Kobiety o wysokim ryzyku powrotu do palenia przed czy w okresie ciąży (np. bezrobotne, samotne, niezamożne, zamieszkujące z osobami palącymi) mogą być zidentyfikowane odpowiednio wcześniej jako wymagające większego wsparcia w rozstaniu z nałogiem.
-zaobserwowano wyraźne wahania w częstości palenia w okresie przed poczęciem i w okresie ciąży, co sugeruje, że pracownicy ochrony zdrowia powinni pytać o status palenia podczas każdej wizyty i zalecać kobietom, które palą skuteczne metody zaprzestania palenia.
-kobiety w ciąży mogą chętniej rzucić palenie, jeśli nie są narażone na bierne palenie, a partnerzy i inni członkowie gospodarstwa domowego nie palą co sugeruje potrzebę skutecznych interwencji w tej dziedzinie.
- Czynna i bierna ekspozycja na dym tytoniowy wpływa na wynik ciąży. Konieczne są dalsze badania rozpowszechnienia używania e-papierosów oraz innych produktów tytoniowych, a także ich wpływu na przebieg i wynik ciąży.

Reasumując merytoryczna strona pracy zasługuje na uznanie i nie budzi zastrzeżeń. Praca od strony redakcyjnej przygotowana została poprawnie, układ jest czytelny i nie zaburza logiki rozumowania. Niemniej Autor nie ustrzegł się drobnych błędów stylistycznych i literowych w pracy. Brakuje wyodrębnionego Aneksu. Do pracy nie dołączono kwestionariuszy badawczych.

Przedstawiona mi do recenzji dysertacja spełnia warunki określone w art. 13 ustawy z dn.14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595; z późn. zm.) określonej dalej Ustawą, zatem wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Łodzi o dopuszczenie **lek. stom. Sebastiana Łapińskiego** do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ze względu na nowatorstwo oraz dużą wartość praktyczną pracy wnioskuję o wyróżnienie niniejszej rozprawy doktorskiej.

Prof. dr hab. n. med. Iwona Bojar